

ВИКОРИСТАННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ РЕПРЕЗЕНТАТИВНИХ СИСТЕМ СТУДЕНТІВ ДЛЯ УСПІШНОГО ЗАСВОЄННЯ ІНФОРМАЦІЇ

Для найкращого засвоєння матеріалу, що викладається під час лекційного заняття студентам, для викладача є необхідним застосовувати «індивідуальний підхід», який включає в себе знання репрезентативної системи слухача та передачу інформації, враховуючи його ведучу систему сприймання, що в свою чергу дає можливість покращити ефективність процесу навчання.

It is necessary for teacher to use of the «individual approach» for best learning of information which state during lecture for students. This approach involves the knowledge of representative system of pupils and information transfer taking into account of their basic system of perception, which gives a chance to increase the efficiency of process of training.

Актуальність проблеми

Загально визнаним фактом є те, що майбутнє будь-якої країни і людської цивілізації в цілому визначається її системою освіти. В умовах особистісно орієнтованого навчання викладач вбачає студента, як особистість, розуміє всю складність і багатогранність її світу, виявляє його спадкові й набуті здібності та перспективи, створює максимально сприятливі умови для його розвитку.

Одними із найсприятливіших умов розвитку є умови викладання учбового матеріалу, за допомогою якого, студент міг би краще сприйняти, а звідси – запам'ятати, а потім і засвоїти поданий матеріал. Тобто, необхідно підняти питання про «індивідуальний підхід» навчально-виховного процесу.

Якщо говорити про «індивідуальний підхід» та індивідуалізацію навчально-виховного процесу, то можна стверджувати, що саме такий підхід значно підвищує ефективність навчання, виховання та розвиток студентів. Піднімаючи питання індивідуального підходу в навчальному процесі постає питання про спілкування між студентом та викладачем. Саме це питання можливо вирішити, якщо звернутися до одного з напрямків психології та психотерапії – НЛП. Це поняття було введено Р.Бендлером та Дж. Гріндером в 1970-х роках. В своїх роботах Дж.О'Коннор та Дж.Сеймор [9] саме поняття НЛП розділяють на три частини. Частина «*Нейро*» відображає фундаментальну ідею, яка є провідним та бере початок в неврологічних процесах бачення, слухання, сприймання запахів, смаків, дотику та відчуття. Ми сприймаємо світ через п'ять своїх органів чуття, отримуючи зміст з інформації і потім керуємося нею. «*Лінгвістична*» частина назви показує, що ми використовуємо мову для того, щоб упорядкувати наші думки та поведінку і розпочати комунікацію з іншими людьми. «*Програмування*» вказує на ті засоби, за допомогою яких ми організуємо свої ідеї та дії, щоб отримати результат.

Психологами доведено, що в навчальному процесі необхідно враховувати способи, що вже склалися та прийоми набутих знань. В роботах по нейролінгвістичному програмуванню (Дж.Гріндер, Л.Ллойд, Х.Альдер, Д.Молден, Ж.Ейхер та інші) доводять, що серед факторів, які активно впливають на процес пізнавальної діяльності, головна роль належить ведучій модальності (репрезентативній системі сприймання).

Мета статті

Необхідність враховування в навчально-виховному процесі особливостей репрезентативної системи студента для успішного засвоєння матеріалу.

Існує взаємодія між домінуючою модальністю, за допомогою якої сприймається оточуючий світ та словами, за допомогою яких він це сприйняття виражає. Це предикати мови. Наведемо приклади деяких слів, які використовують представники тих чи інших репрезентативних систем під час спілкування [2].

«Візуали» використовують такі іменники: бачення, горизонт, перспектива, ілюзія, екран та ін.; дієслова – уявляти, бачити, помічати, освітлювати, описувати, фокусувати, ілюструвати та ін., прикметники та дієприкметники – чіткий, блискучий, яскравий, вузький, великий, маленький, ізолюваний та ін.; словосполучення – точка зору, бути на виду.

«Кінестетики» використовують іменники – тяжкість, дихання, напруга, рух, дотик, температура та ін.; дієслова: торкатися, тиснути, обмацувати, стукати, м'яти, стискати, держати, відчувати та ін., прикметники та дієприкметники: чуттєвий, дратівливий, нестерпний, спокійний, міцний, твердий, холодний, гарячий і т. п.; словосполучення: користуватися випадком, настоювати, відчувати проблему та ін.

«Аудіали» використовують іменники: тон, слово, крик, інтонація, симфонія, мова, голос, базікання, діалог, музика, ритм, мелодія, пісня і т. п.; дієслова – слухати, говорити, мовчати, гарчати,

кричати, шуміти, дзвонити, гукати, розпитувати, виражати, обговорювати, висловлюватися та ін.; прикметники та дієприкметники: глухий, німий, балакучий, шумний, мелодійний, гучний, тихий та ін.; словосполучення: знаходити відгук, напружувати слух, «задавати тон», «ведмідь на вухо наступив» та інші [3;7].

Репрезентативні системи лежать в основі любого навчального процесу, а процес є одним із видів спілкування, взаємодії між тим, хто навчає та тим, хто навчається. Можна припустити, що методи та техніки, які використовуються в педагогічній практиці без урахування індивідуальних особливостей цілої групи або окремого студента, приречені на коротке життя та низьку ефективність. Але, якщо говорити про індивідуальні особливості, то це можуть бути як фізіологічні, так і психологічні особливості особистості. Тому, коли ми говоримо про процес навчання, то необхідно враховувати індивідуальні особливості підготовки студентів. Ці індивідуальні особливості можливо розглянути саме на прикладі репрезентативних систем, або, як ще говорять модальностей, беручи до уваги індивідуальні системи сприймання та канали по яким надходить інформація. Існує п'ять основних каналів надходження інформації від навколишнього середовища; це – зір, нюх, тактильні відчуття, слух та смакові відчуття. З п'яти каналів можливо виокремити три найважливіших – візуальний, аудіальний та кінестетичний канали [2]. Прийнято враховувати ще один канал, четвертий, - дискретний, тобто канал логічного сприймання оточуючого світу за допомогою схем та формул. Звідси, всі люди поділяються на чотири типи: аудіали, візуали, кінестети та дискрети, в залежності від їх репрезентативних систем сприймання. Необхідно враховувати, що людей «чистого» типу не існує, існує лише ведуча модальність, а більша частина нашого мислення залишається неусвідомленою. Та репрезентативна система, яку ми частіше за все використовуємо називають ведучою репрезентативною системою. Для художника краще мати візуальну репрезентативну систему, щоб вона давала можливість створювати яскраві мисленеві образи, для музиканта актуальною буде аудіальна репрезентативна система, а для спортсмена та танцюриста – кінестетична [8].

Процес спілкування викладача з аудиторією студентів починається зі сприймання, яке у кожного протікає по-своєму, в залежності від репрезентативної системи людини. Для того, щоб відбулося ефективне спілкування, необхідно розуміти свого співбесідника, а педагогу необхідно розпізнати репрезентативну систему студента для того, щоб передати необхідну

інформацію на потрібній мові співбесідника. Це можливо зробити лише коли ви знаєте особливості кожної репрезентативної системи. Кожному з цих типів людей притаманні конкретні риси, які проявляються в мовленні, позах, поглядах, в поведінці у конфліктних ситуаціях. Як правило, в житті рідко трапляються представники в чистому виді, найчастіше їм притаманні риси тих та інших, або навіть всіх раніше зазначених репрезентативних систем. Але, все ж такі є домінуючий тип сприйняття інформації через провідний канал. Що дає можливість говорити про належність людини до цієї категорії. Вміння визначати провідну систему сприймання та особливості характерні для людей даної категорії, дають змогу краще їх зрозуміти і, навіть, передбачити подальшу поведінку під час спілкування. Педагогу корисно знати основні характеристики студентів «візуалів», «аудіалів» та «кінестетів».

Для «**візуалів**» характерна розправлена поза, з трохи припіднятою головою й плечима, високий та чистий голос, швидка та гучна мова. Студенти-візуали найчастіше на лекціях конспектують те, що чують, вони багато часу приділяють зовнішньому вигляду, намагаються виглядати стильно, підбирають кольори для конкретного випадку, завжди охайні. Для них велике значення має обстановка, яка навкруги них, порядок на робочому місці, в кімнаті тощо. «Візуали», коли запам'ятовують та пригадують, бачать конкретні образи, намагаються буквально побачити те, про що читають. А це значить, що знання, абстрактні для інших представників, для них стають образними та конкретними. Для виконання домашнього завдання їм необхідні ясні та конкретні інструкції. Для них конспект та підручник краще ніж усна мова.

«**Аудіали**», коли запам'ятовують та пригадують, чують слова, краще засвоюють інструкції та інформацію, яка сприймається на слух. Навіть, якщо вони ідеально вивчають урок, відповідати будуть зі значними паузами, особливо, якщо послідовність питань не відповідає логіці викладання матеріалу. Такому студенту іноді краще нагадати початок для того, щоб далі він зміг сам прекрасно відповісти. Складності вони відчують коли не мають чітких інструкцій.

«**Кінестетиків**» можливо легко виділити за їх поведінкою: они говорять повільно, роблять великі паузи, легко відволікаються від процесу навчання. Але, саме ці студенти скоріше за всіх виконують лабораторні роботи та роботи, пов'язані з комп'ютером, краще засвоюють матеріал, якщо їм надати можливість проявити самостійність [5].

Ще одну із репрезентативних систем виділяють в своїй роботі Лютова-Робертс та Моніна – це «діскрети». Розглянувши основні моменти поведінки представників різних систем сприйняття, можливо сказати, що і діскрети мають свої певні особливості: під час спілкування «діскрети»

вживають конкретні цифри, факти та слідкують за логікою своїх висловів. Особливості поведінки людей з різними домінуючими системами сприймання можливо відобразити в даній таблиці. [8].

Особливості поведінки людей з різними домінуючими типами сприйняття

Зовнішні прояви поведінки	Візуали	Кінестет	Аудіал	Діскрет
Слова	Яскравий, погляд, бачу, перспектива, фокус, здається,	Теплий, спокійний, відчуваю, доторкатися, м'який	Тон гучний, знаходить відголосок, звучить як, благозвучний, чую, притих, шумить	Говорячи мовою цифр, розумний, логічний, знаю, розумію, ситуація, потребує, аргументи
Поза	Пряма, розправлена, плечі та голова припідняті	Розкута, зігнута, голова та плечі опущені	Голова нахилена на бік	Скрещує на грудях руки, пряма осанка, піднята голова
Рухи тіла	Рухи сковані, судорожні	Рухи розкуті, плавні	Рухи зажаті або вільні	Рухи неплavnі
Дихання	Високе грудне	Низьке брюшне	В повному обсязі	Обмежене
Тембр, сила темп голосу	Високий, чистий, швидкий, гучний	Низький повільний, м'який	Мелодійний, ритмічний, змінюється	Монотонний переривистий, густий
Напрямок погляду	З гори вниз	Під оточуючими (знизу вгору)	Очі опущені	Дивиться над натовпом
Поведінка в конфлікті (категорії В.Сатір)	Обвинувачує прийма агресивну позу, показує пальцем. У випадку невдачі може відчувати себе неуспішним	Миротворець у всьому звинувачує себе. Може відчувати себе беззахисним	Відволікається, „переводить в друге русло». Може відчувати, що нікому нема до нього діла	Комп'ютер, багато та нудно говорить. Може відчувати себе уразливим

Інформаційне середовище в навчальному процесі створює вчитель, тому воно носить суб'єктивний характер по відношенню до викладача та об'єктивний по відношенню до студента. У зв'язку з цим, важливо, щоб стиль передачі інформації викладачем, відповідав стилю сприймання студентів [1, 4].

З психології відомо, що зорові аналізатори мають більш високу пропускну здатність, ніж слуховий. Очі здатні сприймати мільйон біт в секунду, тоді, як вухо – тільки десятки тисяч.

Інформація, яку ми сприймаємо за допомогою зору, за даними психологічних досліджень, більш осмислена, краща зберігається в пам'яті. «Краще один раз побачити, ніж сто разів почути», – говорить народна мудрість. Але ж у навчальному процесі основним джерелом інформації є мова педагога, яка діє саме на слухові аналізатори. Це значить, що необхідно розширити арсенал зорових та зорово-слухових засобів передачі інформації. Для викладача необхідною умовою того, що інформація була сприйнята студентом, є посилка до всіх органів чуття людини.

Якщо під час передачі інформації викладач враховує репрезентативну систему студента, то інформація, яка йде через нервову систему, повинна спочатку транслюватися у ведучу модальність пам'яті, розуміння, а якщо спосіб передачі інформації співпадає з ведучою репрезентативною системою студента, то він (студент) гарно запам'ятовує та засвоює дану частину матеріалу. Ще П.П. Блонський описував типи пам'яті: «Моторна пам'ять – це пам'ять-звичка, образна пам'ять або пам'ять-уявлення, логічна пам'ять або пам'ять-розповідь». Не слід забувати, що система сприйняття напряму пов'язана з процесами запам'ятовування та стилями мислення особистості [2].

Деякі дослідження показали, що студенти, які мають гарну успішність, крім ведучою системи використовують додаткові, а ті, які є відстаючими – не використовують. Якщо ж викладач переключується на іншу репрезентативну систему, то студенту необхідно транслювати отриману інформацію в свою модальність, а це в свою чергу, вимагає затрати певного часу. Тоді, постає питання про індивідуальний підхід до

кожного студента, якій на даному етапі просто неможливо (лекція, група, яка складається зі студентів з різними репрезентативними системами). Це говорить про те, що необхідно вибрати такі особливості подачі інформації, щоб зменшити кількість пробілів в процесі засвоєння наданого матеріалу.

Студенти для запам'ятовування використовують вже вказані аудіальні, візуальні та кінестетичні канали, або ключі. Тому, якщо процес передачі інформації відбувається по всім трьом модальностям, студентам буде набагато простіше відтворити її. Щоб відбувся процес відтворення, необхідно запам'ятати інформацію і кожна людина вибирає найчастіше лише один канал для запам'ятовування і використовує його. Отже, коли ми читаємо лекцію, то відбувається ефективний контакт лише з студентами- аудіалами. Для того, щоб був контакт з усією аудиторією, необхідно застосовувати інші предмети, засоби, наочності: дошку, графіки, схеми, використовувати рольові ігри (для емоційного контакту) тощо.

Крім предметної та ілюстративної наочності в останні роки певної актуальності набула ще логічна наочність, до якої відносяться мовленеві формулювання, які виносяться на екран у вигляді писемної мови, схеми, схеми відношень понять, які відображаються за допомогою мультимедійних засобів, на слайдах. В результаті відбувається перехід від конкретної предметної наочності до абстрактної, що сприяє розвитку абстрактного логічного мислення [6].

Наочності, якщо мати на увазі всі можливі варіанти впливу на органи відчуттів студентів, обґрунтована ще Я.Коменським, якій дав їй назву «золоте правило дидактики». Одним із базових понять дидактики є навчання. Навчання можна охарактеризувати як процес активної взаємодії між викладачем та студентами, в результаті якого у студента формується певні знання та навички на основі його власної активності. а педагог створює для цього необхідні умови. Для того, щоб успішно здійснювати навчання, педагог повинен уявляти собі основні характеристики студента – його здатність сприймати матеріал, запам'ятовувати, перероблювати, використовувати його при рішенні різних задач.

Чому б ми не навчали та які способи ми б не використовували при навчанні, перш за все, необхідно звернути увагу на органи чуття студента, які є його «вікном у світ». В інтелекті немає нічого, щоб не пройшло через органи чуття. Чи слухає студент лекцію, чи читає, чи спостерігає за діями експериментатора під час практичних занять – перш за все, включається в роботу його сприймання та відчуття, і лише потім – за-

пам'ятовування, прояв асоціацій, осмислення та інше [10].

Враховуючи рекомендації, які надані вище ми можемо підвищити ефективність процесу навчання.

Хотілося б завершити притчею. Один мандрівник побачив трьох робітників, які штовхали важкі гружені тачки. Він запитав у кожного, що вони роблять. Перший відповів: «Штовхаю цю важку тачку, хай їй грець».

Другий сказав: «Заробляю на хліб для своєї сім'ї». А третій гордо відповів: «Я буду прекрасний храм». Педагог виступає будівельником храму знань чи то для студента, чи для школяра, чи для простої людини, яка бажає отримати ці знання.

Висновок

Вміння викладача розпізнавати студентів з різними типами сприйняття, «говорити» з ними на їх мові, використовувати засоби для кращого засвоєння інформації під час лекцій, практичних занять зумовляють можливість кращого засвоєння викладеного матеріалу, а це, в свою чергу, зумовить підвищення рівня навчання та розвитку студентів.

Література

1. *Гафарова А.К.* О выявлении образно – логической единицы в мыслительной деятельности учащихся на уроках геометрии // Меж-вузовский сборник научных трудов. – С.- Петербург, Мурманск, 2004
2. *Гриндер М.* Исправление школьного конвейера, или НЛП в педагогике. М., 2001
3. *Дилтс Р.* Изменение убеждений с помощью НЛП. – М.: Независимая фирма «Класс», 1997. – 238 с.
4. *Ермолаева М.В.* Психология развития: Методическое пособие для студентов заочной и дистанционной формы обучения. М. – 2003
5. *Кочарян Г.С.* Терапевтические техники нейронлингвистического программирования (НЛП). – К.: НИКА-Центр, 2002. – 112 с.
6. *Коджастирова Г.М., Петоров К.В.* Технические средства обучения и методика их использования. – М., 2001.
7. *Малашкина М.М.* Популярная история психологии. – М.: Вече, 2002. – 480 с.
8. *Монина Г.Б., Лютова – Робертс Е.К.* Коммуникативный тренинг (педагоги, психологи, родители). – СПб.: Издательство «Речь», 2005. – 224 с.
9. *О'Коннор Дж., Сеймор Дж.* Введение в НЛП. Челябинск: Версия, 1997